

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Kiitämme mahdollisuudesta lausua kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportista.

Työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan hyvin kulttuuri- ja taidealan ahdinkoa koronarajoitusten aikana ja niiden jälkeen. Raportin toimenpide-ehdotukset ovat kunnianhimoisia, mutta realistisia. Ne kannustavat konkreettisiin tekoihin. Arvostamme myös raportin laaja-alaisuutta: esitetyt toimenpide-ehdotukset eivät koske pelkästään taide- ja kulttuurialan rahoitusta ja tukijärjestelmiä, vaan ne myös edistävät hyviä sopimuskäytänteitä luovalla alalla sekä kehittävät taiteilijoiden ja muiden luovan alan tekijöiden osaamista. Näihin juurisyihin puuttumalla taide- ja kulttuurialan kehittymistä tuetaan kulttuurisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

1. Tavoite 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.

Tärkeimmät toimenpiteet tältä osin:a) Implementoidaan jo eduskuntakäsittelyssä oleva EU:n DSM-direktiivi.b) Kehitetään kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen

vaikuttavuuden edistämiseksi rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä, jotka vastaavat digitaalisesta murroksesta ja muista toimintaympäristön muutoksista johtuvaan sisältöjen lisääntyneeseen kysyntään ja jakeluun ja luovien alojen kasvun edellytyksiin.

c) Vahvistetaan kulttuurialan osaamis pohjaa sekä kykyä vastata alan tulevaisuushaasteisiin kaikilla koulutuksen tasoilla.

2. Tavoite 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin.

Tärkein toimenpide tältä osin: Taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan valtion talousarviossa yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioituiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Raportin toimenpide-ehdotusten tulee olla mukana tulevassa hallitusohjelmassa ja vastuutahoille on varattava riittävät resurssit niiden toteuttamiseksi. Sidosryhmien, kuten luovan alan toimijoiden ja taiteilijoiden, asiantuntemusta ja osaamista tulee hyödyntää sekä toimenpiteiden suunnittelussa että käytännön toteuttamisessa. Pidämme tärkeänä myös, että taiteilijoiden tekijänoikeudellinen etu tunnustetaan ja huomioidaan taide- ja kulttuuripoliittisissa työryhmissä.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Taiteen ja kulttuurin arvostus näkyy konkreettisina tekoina toimialan toimintaedellytysten hyväksi. Pidämme raportin toimenpide-ehdotuksia hyvinä ja kannatettavina. Kannatamme raportissa esitettyä kulttuuripoliittista selontekoa ja hallinnonrajat ylittävän ministeriryhmän perustamista. Katsomme, että molemmat edistävät taide- ja kulttuurialan tunnustamista omana toimialana ja luovan talouden kehittymistä.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kannatamme taiteen ja kulttuurin rahoituksen nostamista yhteen prosenttiin kaikista valtion talousarvioin menoista vuoteen 2027 mennessä. Pidämme hyvänä, että raportissa taide- ja kulttuurialan rahoitus nähdään nimenomaan investointina, jolla on merkittäviä kansantaloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia. Taiteen rahoitus Suomessa laahaa kuitenkin jäljessä yleisestä eurooppalaisesta tasosta. Se hidastaa alan kehittymistä, työpaikkojen syntymistä ja kaupallisten toimintamallien rakentumista. Siksi taiteen ja kulttuurin rahoitusta tulee nostaa pitkällä aikavälillä asteittain 2 prosenttiin valtion budjetista.

Pidämme tärkeänä, että valtio ja kunnat lisäävät yhteistyötä ja monikanavaista rahoitusta kulttuuri- ja luovien alojen kehittämistoimissa. Julkisen sektorin toimijat, museot, oppilaitokset ja vastaavat, tulee myös resursoida siten, että niillä on mahdollisuus käyttää taiteilijoiden teoksia ja taidepalveluja ja että taiteilija saa asianmukaisen korvauksen. Muistutamme, että kuvataidealan merkittävänä rahoittajina valtio ja kunnat voivat edistää hyviä sopimuskäytänteitä ja edellyttää tukipäätöksissään taiteilijoiden korvausoikeuksien huomioimista budjeteissa.

Kannatamme raportissa mainitun luovien alojen rahaston vahvistamista siten, että sen käyttötarkoitus laajennetaan koskemaan myös muita kuin esittäviä taiteita.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Raportissa tunnistetaan digitalisaation tuomat haasteet kulttuuri- ja taidealalle hyvin. Digitalisaation myötä nautimme taiteesta yhä enemmän paikasta ja ajasta riippumatta erilaisten virtuaalisten palveluiden avulla. Taiteilijoille tämä tuottaa tällä hetkellä kuitenkin täysin riittämättömän korvauksen.

Suomen museoliiton ja Kuvaston vuonna 2017 solmiman Taidekokoelmat verkossa -sopimuksen perusteella museoiden kokoelmissa olevia kuvataiteen teoksia voi välittää yleisölle verkossa. Sopimus perustuu tekijänoikeuslain sopimuslisenssiin. Sopimuslisenssijärjestönä Kuvasto vastaa sopimukseen liittyvästä tiedonhallinnasta ja tekijänoikeuskorvausten tilittamisestä kokoelmataiteilijoille. Tällä hetkellä sopimuksen piirissä on noin 16 000 taideteosta 3 000 kotimaiselta taiteilijalta.

Taiteen digitaalinen kysyntä on kasvussa, ja sopimus on kehityksen myötä entistäkin tärkeämpi. Rahoituksen tarve on siksi polttava. Opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoitus päättyy vuoden 2023 lopussa.

Esitämme toimenpide-esitykseen rahoituksen kattamista valtion budjetista 1.1.2024 alkaen. Rahoituksen suuruus on 1,5 miljoonaa euroa. Rahoitus kattaisi nykyisen sopimuslisenssin mukaisesti julkisen rahoituksen piirissä olevien kulttuuriperintölaitosten kokoelmateosten välittämisen yleisölle. Katsomme, että rahoitus edesauttaisi merkittävästi museoiden digitalisaatiota ja yleisöpalvelua ja takaisi samalla taiteilijalle asianmukaisen korvauksen, olemassa olevia lainsäädännön ja sopimusten rakenteita hyödyntäen. Myös eduskunnan sivistysvaliokunta on mietinnössään (SiVM 9/2022 vp) korostanut, että museoiden kokoelmien digitaalisen saatavuuden turvaamiseksi on tarpeellista löytää kestävä ja pitkäjänteinen ratkaisu.

Digitalisaation ongelmia ratkoo myös EU:n DSM-direktiivi, joka on saatettava kansallisesti voimaan mahdollisimman tarkkaan direktiivin sanamuotojen mukaisesti kuluva vaalikauden aikana. Netin alustapalveluja koskeva lainsäädäntö tulee saattaa voimaan niin, että visuaalisen alan taiteilijoilla on sopimisen oikeus ja myös aito mahdollisuus neuvotella korvauksesta. Epätasapainoinen neuvotteluasema uusissa digitaalisissa jakelukanavissa on osaltaan johtanut muun muassa siihen, etteivät visuaalisen alan taiteilijat ja muut luovan alan tekijät saa riittävästi korvauksia sisältöjensä jakamisesta.

Luovan työn suojana tekijänoikeudella on uusi ja entistä vahvempi rooli elinkeinotoiminnassa ja digitaalisessa taloudessa. Taiteilijoilta aineettomien oikeuksien hallinta ja käyttö edellyttävät osaamista, johon tulee raportin esittämällä tavalla panostaa. Sisällyttämällä tekijänoikeudet ja muut IPR-oikeudet kiinteäksi osaksi kuvataiteilijoiden ammatillista koulutusta, vahvistetaan taiteilijoiden kykyä järjestää oikeuksiensa hallinnointi, neuvotella oikeuksista, korvauksista ja työehdoista.

Toimenpide-esitykseen tulee myös lisätä visuaalisen alan taiteilijoiden oikeus yksityisen kopioinnin hyvitykseen. Yksityinen kopiointi korvataan tällä hetkellä valtion budjetista vain musiikkiteosten ja av-teosten tekijöille ja oikeudenhaltijoille.

Yksityistä kopiointia selvittävä tutkimus, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö teettää vuosittain, sisältää graafisen aineiston kopioinnin. Graafisen aineiston kopioinnin määrä on merkittävä, ja se olisi olennainen tuki myös visuaalisen alan taiteen tekijöille ja oikeudenhaltijoille. Tutkimus ei kuitenkaan huomioi esimerkiksi visuaaliselle taiteelle tyypillistä kopioinnin tapaa: mobiilipuhelimella otettuja kuvia taidenäyttelyiden teoksista (vs. suomalaisiin kuvataidekohteisiin tehtiin kaikkiaan noin 2,7 miljoonaa käyntiä vuonna 2021). Toimenpide-esitykseen tulee lisätä lukuun 3 yksityisen kopioinnin hyvityksen piirin laajentaminen ensinnäkin visuaalisen alan taiteilijoille ja oikeudenhaltijoille ja toiseksi visuaalisen taiteen huomioiminen osana graafisen aineiston hyvitystä. Tämä tulee ottaa osaksi seuraavaa hallitusohjelmaa. Kiinnitämme huomion Norjan järjestelmään, jossa visuaalisen alan tekijöille maksetaan (2021) hyvityksenä yhteensä 5 miljoonaa Norjan kruunua graafisessa aineistossa olevien teosten kopioinnista. Yksityisen kopioinnin hyvitykseen tulee varata riittävät varat valtion budjettiin. Hyvityksen laajennus visuaalisten teosten tekijöille ei saa vähentää av- ja musiikkiteosten tekijöille ja oikeudenhaltijoille sekä näiden yhteisiin tarkoituksiin osoitettuja varoja.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Arvostamme toimenpide-esitysten peruslähtökohtaa, joka tähtää siihen, että taiteellinen ja luova työ tunnustetaan työksi ja elinkeinoksi ja että taiteilijoilla on yhtäläiset oikeudet sosiaaliturvaan.

On tärkeää, että raportissa mainittu hallituksen päätös (11.2.2022) luopua tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa osana työllisyystoimia toteutetaan ja että muutos astuu voimaan tammikuussa 2023.

Raportissa tuodaan hienosti esiin valtion ja kuntien rooli hyvien sopimuskäytänteiden edistäjänä, kun kyseessä ovat kuvataiteilijoiden kaltaiset itsensä työllistäjät. Kannatamme esitystä siitä, että valtio ja kunnat sitoutuvat reilun taiteen periaatteisiin. Taiteilijoilla on oikeus saada asianmukainen korvaus teostensa käytöstä ja tekemästään työstä. Kuvataidealan välittäjäporrasta koskevissa avustus- ja tukipäätöksissä valtion ja kuntien tulisi edellyttää tekijänoikeuksien huomioimista. Vastaavasti kuntien ja erilaisten yhteisöjen yhdessä tuottamissa kulttuuripalveluissa kuntien tulee resursoida palveluiden toteuttajat niin, että reilun taiteen periaatteet toteutuvat.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kuntien tulee tarjota suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Kulttuurilla ja taiteella on tutkitusti hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, mutta niillä on suuri merkitys myös kuntien ja alueiden veto- ja pitovoimalle.

Esitys kuntien omasta kulttuuristrategiasta on kannatettava. Kulttuuribudjetit ja eri kuntayksiköiden välinen yhteistyö ovat olennaisia siinä, miten kulttuuri- ja taidepalveluja voidaan kunnissa järjestää. Sisällyttämällä kulttuuri kunnan strategiaan kulttuuritoiminnan tavoitteet sisällytetään asianmukaisesti myös kunnan talousarviokäsittelyyn.

Kulttuuripalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden edistämiseksi on tärkeä muistaa myös digitaaliset palvelut. Lukuun 3 esittämämme täydennys koskien valtion budjettiin sisällytettävää kokoelmakorvausta mahdollistaa paikallisten taidekokoelmien digitaalisen saatavuuden taiteilijoiden tekijänoikeuksia kunnioittavalla tavalla.

Kannatamme toimenpide-ehdotusta kulttuurialan tilasto- ja tietoperustan sekä vaikuttavuuteen liittyvän monialaisen tutkimuksen vahvistamisesta. Ajankohtaista tilastotietoa on saatavissa, miten valtion tuki kulttuuri- ja taidealaan palautuu yhteiskuntaan moninkertaisesti takaisin. Sen sijaan eriteltyä tietoa siitä, mikä osa tästä tuesta palautuu sisältöjä ja palveluita tuottaville taiteilijoille ei yksinkertaisesti ole olemassa, mikä vaikeuttaa esimerkiksi valtion ja kuntien tiedolla johtamista. Kattava tilasto- ja tietoperusta ovat myös edellytyksiä sille, että kulttuuri ja taide tunnustetaan omaksi toimialaksi.

Nilsson Tommi
Kuvasto ry